

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายที่สำคัญและเป็นสิ่งที่บุคคลต้องการในการดำเนินชีวิตของตนเอง ซึ่งหมายถึงบุคคลได้มีการพัฒนาทุกๆ ด้าน ไม่ทำให้เกิดปัญหาสังคม การมีคุณภาพชีวิตที่ดีแสดงให้เห็นว่าบุคคลมีความเป็นอยู่ที่ดีสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของฝ่ายบริการพยาบาล โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ที่มีนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ระดับต่างๆ ในฝ่ายบริการพยาบาล รวมถึงรัฐบาลได้ระบุนโยบายประชากรแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่อๆ มา ยังชี้ชัดถึงมาตรการและกลยุทธ์ เพิ่มพูนคุณภาพชีวิตประชากรไทยให้เป็นผลลัพธ์ของการพัฒนา ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ซึ่งมีเป้าหมายที่จะยกระดับคุณภาพชีวิต ให้คนไทยมีสุขภาพดี การมีส่วนร่วมของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9, 2544 : ฉ) และคณะกรรมการธิการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชีย และแปซิฟิก แห่งประชาชาติ (UN/ESCAP) ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญในการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตของประชากรกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มยากจน ผู้สูงอายุ สตรี เด็กพิการ และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2537 : 1) ซึ่งกลุ่มสตรี หรือ ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในฝ่ายบริการ กลุ่มปฏิบัติงานเป็นสตรีส่วนมากก่อนที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชากรหรือผู้รับบริการ ควรจะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับพยาบาลวิชาชีพ

พยาบาลวิชาชีพเป็นบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบการดูแลสุขภาพของประชาชน ทั้งในภาวะสุขภาพดีและเจ็บป่วย จึงควรได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของตนเองก่อน จึงจะมีผลกำลังเพียงพอที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับผู้อื่น ดังนั้นคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพ จึงควรได้รับการส่งเสริมเช่นเดียวกัน เนื่องจากการทำงานของพยาบาลเกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตมนุษย์ ซึ่งอาจประเมินค่ามิได้ พยาบาลต้องช่วยเหลือให้บุคคลมีสุขภาพดี ห่างจากการเจ็บป่วย ต้องสังเกตพิจารณา วิเคราะห์อาการเปลี่ยนแปลงของโรค ตัดสินใจให้ความช่วยเหลือกรณีรับควมอย่างถูกต้อง ส่งเสริมฟื้นฟูสมรรถภาพให้คืนสู่สภาพปกติให้มากที่สุด และช่วยให้ผู้รับบริการสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เผชิญหน้าได้ด้วยดี ซึ่งงานเหล่านี้พยาบาลปฏิบัติตลอด 24 ชั่วโมง ลักษณะการ

ช่วยเหลือดังกล่าว มิได้ใช้ความรู้เพียงอย่างเดียวแต่ต้องอาศัยความรัก ความพึงพอใจในงาน มีแรงจูงใจเห็นคุณค่าในงาน จึงจะปฏิบัติสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการทำงานที่ดีของพยาบาลนั่นเอง แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าพยาบาลมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ไม่ดี ย่อมกระทบต่องานที่กล่าวข้างต้น และส่งผลต่อประสิทธิภาพการดูแลได้

โดยเฉพาะพยาบาลที่ต้องปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ หรือโรงพยาบาลมหาวิทยาลัย สำหรับในภาคใต้คือโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลศูนย์กลางภาคใต้ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ และให้บริการรักษาพยาบาลอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ มีการปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่อง การปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพด้านการให้บริการพยาบาล ซึ่งเป็นงานที่สำคัญยิ่งด้านหนึ่งในการรักษาพยาบาลนั้นจากสถิติปี พ.ศ. 2544 ของฝ่ายบริการพยาบาล โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ พบว่ามีจำนวนพยาบาลวิชาชีพ ลาออก โอนย้ายเท่ากับ 50 คน จากพยาบาลวิชาชีพทั้งหมด 644 คน ร้อยละ 7.76 ทำให้งานบริการพยาบาล ประสบกับปัญหาการขาดแคลนพยาบาลมากขึ้น แต่ฝ่ายบริการพยาบาลได้พยายามจัดอัตรากำลังให้เพียงพอกับการให้บริการพยาบาล โดยจัดให้พยาบาลปฏิบัติงานนอกเวลาทำงานปกติ นอกจากวัตถุประสงค์ของโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ดังกล่าวแล้ว จากการทำเป็นโรงพยาบาลระดับตติยภูมิ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการรักษาโรคที่รุนแรงและซับซ้อน มีผู้ให้บริการเป็นผู้ชำนาญเฉพาะทาง มีการนำผลการศึกษาวิจัยมาใช้ จึงเป็นแหล่งวิชาการที่ผู้รับบริการคาดว่าจะได้รับบริการที่มีคุณภาพ นอกจากนั้นโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ยังเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติงานของบุคลากรทางการแพทย์หลายหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการพยาบาล การพยาบาลเฉพาะสาขารวมทั้งผู้ศึกษาคุณานในและต่างประเทศ พยาบาลจึงรับบทบาทเพิ่มขึ้นคือพยาบาลที่เลี้ยงหรือที่ปรึกษา ซึ่งตามแนวคิดของเวสน์ (Vance, 1982 อ้างถึงใน จรรยา จารโยภาส, 2540 : 21) กล่าวถึงผู้รับบทบาทพยาบาลที่เลี้ยงมี 7 ด้านคือบทบาทผู้ปฏิบัติการ ครู ที่ปรึกษา ผู้สนับสนุน ผู้แนะนำ ผู้วิจัย เพื่อน ผู้ใกล้ชิด ดังนั้นพยาบาลจึงควรพัฒนาตนเองในการศึกษาต่อเพิ่มเติมในระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้น และเหมาะสมกับการทำงานตามลักษณะของโรงพยาบาล และให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการเสนอของกองแผนงานสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัยที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรี (2535 : 22) ที่เน้นลักษณะงานวิชาชีพในประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว ต้องการพยาบาลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา เพื่อให้บริการที่มีปัญหาซับซ้อน ด้วยเหตุผลดังกล่าว สภาพแวดล้อมในการทำงานพยาบาลต้องขึ้นเวรเช้า บ่าย ค่ำ และลักษณะอาคารที่กว้างขวางซับซ้อน พยาบาลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง การเดินทางมาปฏิบัติงานของ

พยาบาลที่ปฏิบัติงานผลัดบ่าย คึกและจากลักษณะงานจะเสี่ยงต่อภาวะคิดเชื่องมากมาย พยาบาลจึงรู้สึกไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะโรงพยาบาลขนาดใหญ่ได้มีการควบคุมการปฏิบัติงานโดยการบริหารจัดการภายใน ได้แก่ การมอบหมายงาน การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การนิเทศงาน โดยหัวหน้าหอผู้ป่วย ผู้ตรวจการพยาบาล มีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับรูปแบบของแต่ละคน สิ่งเหล่านี้อาจมีผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของพยาบาลได้เช่นกัน

คุณภาพชีวิตเป็นพื้นฐานสภาวะของมนุษย์ การที่พยาบาลมีคุณภาพชีวิตที่ดี จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ ประกอบกับในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยยังไม่มีผู้ใดศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพ ผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ การศึกษานี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตพยาบาลวิชาชีพ และสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตบุคลากรสาธารณสุข ในการบริการสาธารณสุขอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์
2. เพื่อศึกษาระดับและเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ระหว่างระดับบริหารกับปฏิบัติการ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์อย่างน้อย 6 เดือน รวมถึงพยาบาลวิสัญญี ยกเว้นพยาบาลในภาควิชา หน่วยงานอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการ

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ศาสนา หอผู้ป่วยที่ปฏิบัติงาน ระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน ตำแหน่ง รายได้ บ้านที่อยู่เป็นของใคร จำนวนคนในครอบครัว จำนวนคนที่ต้องเลี้ยงดู โรคประจำตัว ภาวะสุขภาพ ภาระงานต่อสัปดาห์ งานพิเศษมีรายได้/สัปดาห์

เวลาในการเดินทางไป-กลับจากที่ทำงานกับบ้าน การออกกำลังกาย ระยะเวลาอนหลับพักผ่อนเฉลี่ยต่อวัน การท่องเที่ยวต่างจังหวัด ต่างประเทศ ไปสถานที่ต่างๆ ด้วยวิธีการใด การพักผ่อนสัปดาห์ต่างๆ อุบัติเหตุเกิดจากสาเหตุใด ด้านสุขภาพกายและจิต ด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านความมั่นคงในเศรษฐกิจ ด้านสภาพสังคมตนเองและชีวิตครอบครัว ด้านชีวิตการทำงาน ด้านกิจกรรมทางวัฒนธรรม การเมืองและความเสมอภาค คุณภาพชีวิตการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์

3.2. ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณภาพชีวิต

คำนิยามศัพท์การวิจัย

1. พยาบาลวิชาชีพ (professional nurses) หมายถึง ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพการพยาบาล ซึ่งเป็นผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรการพยาบาลระดับวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพในด้านสุขภาพอนามัยทั้งในส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน มีหน้าที่รับผิดชอบในการให้บริการสุขภาพอนามัย ต่อผู้รับบริการ ในโรงพยาบาล หรือ ชุมชน ตามขอบเขตงาน การวิจัยนี้หมายถึง เฉพาะพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ยกเว้นพยาบาลในภาควิชาหน่วยงานอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการพยาบาล

2. คุณภาพชีวิต (Quality of life) หมายถึง ความพึงพอใจตามการตัดสินใจของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ที่มีต่อด้านสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สภาพสังคมของตนเองและชีวิตครอบครัว ชีวิตการทำงาน การมีกิจกรรมทางวัฒนธรรม การเมืองและความเสมอภาค โดยความพึงพอใจแต่ละด้านได้ให้ความหมายดังนี้

2.1. ด้านสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต หมายถึงความพึงพอใจเรื่องระบบของสภาพร่างกายและจิตในเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกละเอียดต่างๆ ทางด้านจิตใจ เช่น ความสุขสบายใจ ความวิตกกังวลที่มี รวมทั้งการดูแลสุขภาพทั้งเวลาปกติและเจ็บป่วย

2.2. ด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย หมายถึงความพึงพอใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น จำนวนขยะรอบบ้านๆ เสียงรบกวนของยานพาหนะและความพึงพอใจใน ความปลอดภัยในเรื่องของทรัพย์สิน สุขภาพทั้งจากในสถานที่ทำงาน และนอกสถานที่ทำงาน

2.3. ด้านความมั่นคงในเศรษฐกิจ หมายถึง ความพึงพอใจในเรื่อง รายได้ การมีเงินออม การมีหนี้สิน ความสามารถในการใช้จ่าย เช่น ซื้อสิ่งของต่างๆ

2.4. ด้านสภาพสังคมของตนเองและชีวิตครอบครัว หมายถึง ความพึงพอใจเกี่ยวกับการมีเพื่อนสนิท การมีเพื่อนบ้านเพิ่มขึ้น การถูกเอาเปรียบ หรือการได้รับการยอมรับ หรือความรู้สึกเหลื่อมล้ำ การมีโอกาสเป็นผู้นำจากสังคม การถูกทอดทิ้งจากสังคมที่ตนเองอยู่ และความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว ในเรื่องความรับผิดชอบ การมีเวลา ความเข้าใจ หรือความขัดแย้ง ความใกล้ชิด การมีกิจกรรมภายในครอบครัว และความสำคัญของตนเองต่อญาติพี่น้องในครอบครัว

2.5. ด้านชีวิตการทำงาน หมายถึง ความพึงพอใจในเรื่องความมั่นคงของงาน ความภูมิใจในงาน การให้ความร่วมมือของผู้ร่วมงาน ระบบการทำงาน ความเหนื่อยหน่ายต่องาน ความเสี่ยงต่อการทำงาน ความกระตือรือร้นในการทำงาน บรรยากาศในการทำงาน ความสะดวกในการทำงาน ความรู้สึกอยากเปลี่ยนงานและความก้าวหน้าในการทำงาน

2.6. ด้านการมีกิจกรรมทางวัฒนธรรม การเมือง และความเสมอภาค หมายถึง ความพึงพอใจในเรื่องการประกอบกิจกรรมทางศาสนา การประกอบพิธีตามความเชื่อดั้งเดิม การเรียนรู้ขนบธรรมเนียมต่างๆ การมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเคารพผู้สูงอายุ และความพึงพอใจในเรื่องความเท่าเทียมกันในเรื่องการพัฒนาความชำนาญการทำงาน ค่าตอบแทน การหยุดงาน สวัสดิการ และความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงาน

ปัจจัยส่วนบุคคล

อายุ

สถานภาพสมรส

ระดับการศึกษา

ศาสนา

หอผู้ป่วยที่ปฏิบัติงาน

ตำแหน่ง

รายได้และสวัสดิการต่าง ๆ

ปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ

ด้านสุขภาพกายและจิต

ด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย

ด้านความมั่นคงในเศรษฐกิจ

ด้านสภาพสังคมตนเองและชีวิตครอบครัว

ด้านชีวิตการทำงาน

ด้านการมีกิจกรรมทางวัฒนธรรม การเมือง

และความเสมอภาค

คุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพ
โรงพยาบาลสงขลานครินทร์

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

กรอบแนวคิด ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลสงขลานครินทร์